

MATURITNÝ OKRUH 2

VZŤAH SLOVENSKÉHO A ČESKÉHO JAZYKA. BERNOLÁKOVA KODIFIKÁCIA

SLOVENČINA a ČEŠTINA sú západoslovanské jazyky.

Rozdiely medzi slovenčinou a češtinou

- čeština nemá dvojhlásky **ia/ie/iu**: *více – viac, lepší - lepšia*
- čeština má tieto osobitné hlásky a písmena - ř, ů, ě, ou (*moře - more, děti - deti*)
- v češtine neplatí zákon o rytmickom krátení: *spívání, loukám*
- v češtine sa bežne používa vokatív (*Evo, matko, otče, synu, pane učiteli, doktore*), kým v slovenčine zanikol a namiesto neho sa používa nominatív (*pane profesore - pán profesor*)
- v češtine sú veľmi časté dvojtvary (*bratrovi/bratru, mužovi/muži*)
- tvrdé spoluhlásky sú v češtine často tam, kde sú v slovenčine mäkké: *zbavit*
- neurčitok je zakončený v češtine nielen na **-t/-ct**, ale aj na **-ti/-ci**: *péct*, ale aj *péci*
- čeština častejšie používa trpný rod: *Kniha je čtená.*
- v 1. osobe sg. prevláda zakončenie na **-u**: *nesu*
 - rôzna lexika: *krabice/škatuľa, moc/veľa, brýle/okuliare, zbytek/zvyšok* /Česi majú navyše extra pomenovanie mesiacov v roku, napr. *leden, srpen, prosinec*/

POZNÁMKA: Pripravte si aj iné české slová, ktoré znejú v slovenčine ináč.

bohemizmy = slová prevzaté z češtiny, ktoré sú v slovenčine nevhodne používané

1787 = kodifikovaná Bernoláková spisovná slovenčina na základe kultúrnej západoslovenčiny trnavského typu (zopár prvkov kultúrnej stredoslovenčiny, napr. mäkké spoluhlásky)

kodifikačné príručky:

Jazykovedno-kritická rozprava o slovenských písmenách

Grammatica Slavica

Slowár Slowenský, Česko-Latřinsko-řemecko-Uherský

- spisovný jazyk katolíkov !!! (evanjelici inklinovali skôr k češtine)

ZNaky:

- diakritický pravopis

- mäkké spoluhlásky museli byť označené mäkčeňom - *d'ed'ina*
- nerozlišovalo sa i/y
- neboli dvojhlásky /namiesto nich dlhé á, é, ú/
- hláska *j* sa zapisuje ako *g*
- hláska *q* sa zapisuje ako *kv*, *x* sa zapisuje ako *ks*
- používanie *w* (*spíwat', swad'ba*)
- veľkým začiatočným písmenom všetky podstatné mená a výrazy týkajúce sa osôb (*Panowník, Wít'az, Národ*)

TEXT V BERNOLÁKOVČINE – pre lepšiu predstavu :-D

Krumple aľebošto koľempír, podzemské jablka (Erdepfl'e), zemnáki, zemáki, švábska repa, švábka. Táto úroda môže sa téš v tíchto našich časoch ľen veľice rozmnožená ke strove počítovať. Jedno jablko prostredné môže sa rozkrojiťna štvoro a dojamek, do zemi poklást', každí kúšček osve. Kdo chce ešte lepšej urobiť, nech sková na semeno také hrubé krumple jako sl'epačé vajca, nech jích z jarú sadí, keď mesíc schádza na svetle okolo počátku dubňa. Krumple lúbá lachku, virobenu zem, vlchkí, písečnatí grunt. Něhasené vápno v prach rospadané je najlepši hnoj pre krumplovú zem, aľe tento prach musí sa hned' zaorať ľebo zakopať, abi ho veter něuchiťil. Najľepšej schádzajú v téj zemi, v kteréj pomínutém roku róstol tabak, repa alebo kapusta. Do nového hnoja ňesad' krumple, ľebo porósnú do vnaťi. Krumple sada sa hlboko na tri cóľe do jamek, jamki musá biť jedna od drugej daľeko na pól druha strevícu. Keď bi skoro ze zemi vikľil'i a obával bi si sa, že d'englavá vňať zmrzne, priháďž ju ze zemú.

POZNÁMKA: *Bernolákovčina je aj súčasťou iného MO.*

A: Osvietenský klasicizmus 1780-1815

- **rozvoj vedy** prostredníctvom kníh, novín a časopisov

- **reformy Márie Terézie a jej syna Jozefa II.** (školské reformy, tolerančný patent, zrušenie nevoľníctva, zakladanie manufaktúr, obmedzenie cenzúry) » » » **NÁRODNÉ OBRODENIE** = emancipácia, snaha o zjednotenie, osamostatnenie, zrovnoprávnenie

2 ciele slovenského osvietenectva » » » **kodifikácia slovenčiny a osveta obyčajného slovenského ľudu**

Juraj Fándly

- *najaktívnejší osvietenec* » » » snažil sa **poučiť ľud** a **zvýšiť jeho teoretické vedomosti a praktické skúsenosti** (Fándly tvrdil, že príčinou biedy je nevedomosť ľudu) = tzv. **osvetové diela !!!**

Pilný domajší a poľný hospodár = 4-zväzkové dielo, **poznatky o poľnohospodárstve** » » » chov dobytky, hydiny, domáce práce, vinohradníctvo, chov včiel, pestovanie plodín (F. propaguje pestovanie zemiakov a ďateliny), dielo obsahuje **i anekdoty z dedinského života**, v ktorých autor napr. poučá o škodlivosti alkoholu či výchove detí

Zelinkár !!! = **základy zdravovedy**, napr. zber a využívanie liečivých rastlín

Jozef Ignác Bajza

- **pokúšal sa vytvoriť spisovný jazyk zo západoslovenského nárečia a česko-moravských prvkov** (tzv. slowácki jazyk), jeho **pokus nevyšiel** a preto ostro vystupoval proti bernolákovcom

1.slovenský román **Príhody a skúsenosti mládenca Reného** (*René mlád'enca príhodi a skúsenost'i*)

1.zväzok » » » **centrálny príbeh**, bohatší na udalosti, napínavý, putovanie po Turecku, Egypte, Taliansku

= **charakter cestopisu**

2.zväzok » » » **viaceré príbehy**, jednoduchší, menej dejový, putovanie po Slovensku = **charakter**

výchovného románu

* *René* (symbolizuje znovuzrodenie, typického človeka osvietenstva, ktorý túži po poznaní) je synom kupca z Benátok, vydá sa na cesty so svojim učiteľom *Van Stiphoutom*, pretože chce nájsť a priviezt' domov svoju sestru *Fatimu*, ktorú uniesli moslimskí piráti, René počas svojich ciest zažije stroskotanie na mori, otroctvo, ľúbostné vzplanutie k moslimke, odsúdia ho na smrť, no zachráni sa a vráti do Benátok, kde sa stretne nielen so stratenou *Fatimou*, ale i s matkou, ktorú pred rokmi uniesli piráti, neskôr sa René opäť vydá na cestu – smer Slovensko, kde si všima nedostatky všetkých spoločenských vrstiev, životnú úroveň, mravy, obyčaje i neresti ľudu, po Slovensku Reného sprevádza *Tovariš cesty*, ktorým je sám autor

- odvážna **kritika biedy** poddaných, **krutosti** zemanov a cirkevných hodnostárov (**cirkev zakázala druhý zväzok románu**, pretože Bajza odhalil jej nedostatky a chyby)
- román je **napísaný v západoslovenskom nárečí a pravopisom**, ktorý si Bajza sám vytvoril » » » súperil o prvenstvo s bernolákovčinou

B: Vrcholný klasicizmus 1815 - 1840

- v Rakúskej monarchii vládne **silný centralizmus a absolutizmus**
- **maďarčina** je uznaná za **úradný a vyučovací jazyk**

myšlienka (vše)slovanskej vzájomnosti !!!

- NIE politické, NIE rečové zjednotenie Slovanov, ale **zjednotenie cez vzájomnú výmenu kultúrnych hodnôt**, t.j. knihy, časopisy
- slovanské sebavedomie pomohol zvýšiť Herder, keď napísal, že **minulosť patrila Germánom a budúcnosť bude patriť Slovanom**, pretože sú nepriateľmi vojen a milujú mier
 - **autorom** teoretickej koncepcie myšlienky bol **Kollár**
 - **Rusi** boli vnímaní ako **vedúci slovanský národ**, pretože ako jediní **neboli pod nadvládou iného štátneho celku**
- Ciele podľa Kollára:* čeliť útokom zo strany Nemcov a Maďarov, oslabiť rozpory medzi slovanskými národmi

Ján Kollár

- narodený v Mošovciach, študoval teológiu v nemeckej Jene (tu spoznal Frederiku Schmidtovú)

lyricko-epická skladba **Slávy dcéra !!!**

1. vydanie » » » 1824 (Zála, Labe, Dunaj)

2. vydanie » » » 1832 (Zála, Labe-Rén-Vltava, Dunaj, Léthé, Acheron)

- skladba obsahuje okrem 5 spevov i **Predzpěv** » » » **najdôležitejšia časť diela**, napísaný časomerným elegickým distichom, ide o **žalospev nad slovanskou minulosťou**

1. **spev:** láska v Jene, lúčenie s Frederikou = Mínou (**Mína** predstavuje **ideál slovanskej devy**)

2. **spev:** putovanie po slovanských krajinách, pripomína krivdy spáchané na Slovanoch, žiali nad osudom Lužických Srbov

3. **spev:** príchod na Slovensko

4. **spev:** slovanské nebo (oslava významných slovanských osobností)

5. spev: slovanské peklo (zatracaie odrodilcov, ktorí sa nepriznávajú k svojmu národu)

» » » *Prečo názov Slávy dcéra?* Sláva = bohyňa Slovanov, Slávy dcéra = budúcnosť Slovanov

* **žalospev nad slovanskou minulosťou** (ponemčovanie, vymieranie slovanských národov, odrodilstvo), bohyňa Sláva sa sťažuje, aké krivdy museli Slovania pretrpieť, preto bohovia rozhodnú, že Milek stvorí dcéru Slávy - Mínu, celá **skladba je budovaná na protikladoch**, obsahuje **Púbostné, vlastenecké a náučné sonety**, má **jednoduchý dej**

Ján Hollý

- študoval teológiu, 30 rokov pôsobil na fare v Maduniciach, záver života strávil v Dobrej Vode, kde ho navštívil Štúr a prosil ho o schválenie zámeru uzákoníť spisovný jazyk na základe stredoslovenčiny

- **Hollého dielom vyvrcholil slovenský klasicizmus**

- autor vzbudil záujem o národné dejiny tým, že **spracoval témy z národnej minulosti**

- **Hollého eposy pripomínajú Homerovu Iliadu a Odyseu**

epos **Cyrilo-Metodiáda** =príchod Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu, ich život a účinkovanie

epos **Svätopluk !!!**

- 12 spevov, odohráva sa **na Veľkej Morave počas 9.storočia**, napísaný **časomierou v bernolákovčine**

* *v úvode boj medzi Rastislavom a Nemcami (Svätopluk strýka zradí, Rastislava uväznia a oslepia), Svätopluk je zatvorený v kláštore, Karolmanovi (panovníkovi Nemcov) sa v sne prihovori Boh a prikáže mu oslobodiť Svätopluka, oslobodí ho, ale Svätopluk s ním musí bojovať proti Slovanom, podarí sa mu ale prejsť k slovenskému vojsku a nakoniec v boji víťazí, podstatnou súčasťou je moment, v ktorom Svätopluk vykladá o pôvode Slovanov a zdôrazňuje ich pracovitosť či pohostinnosť*

- zámerom autora bolo **ukázať veľkú minulosť Slovákov**, ich charakter, osláviť boj za slobodu, nezávislosť a samostatnosť = **dôvera v slovenskú budúcnosť !!!**

umelecké spracovanie » » »

propozícia (stručné načrtnutie deja)

invokácia (vzývanie múzy – Umky, ktorej sídlo bolo v Malých Karpatoch na Devínskej Kobyle)

in medias res (vkročené do deja)

- **do deja zasahujú bohovia** a je tu tiež **mnoho vymyslených a mytologických postáv**